

Vissza a lélek aranykorába

Szentmártoni János: *Eső előtt hazaérni*

Magyar Napló Kiadó Kft. – FOKUSZ Egyesület, 2024

Örömteli, hogy Szentmártoni Jánosban az intenzívebb közéleti szerepvállalás idején a költő sem hallgatott el, és tíz esztendővel a *Miféle földet* megjelenését követően új verseskötéssel jelentkezett. A Magyar Napló Kiadó és a FOKUSZ Egyesület gondozásában napvilágot látott *Eső előtt hazaérni* korpuszát a címben foglalt aktus tematizálja: a vágyott önmagunkhoz való biztonságos megérkezése, védett belső révbe jutása és a lelki-szellemi otthonosság újra felleléséé. S noha a hangsúly a célra helyeződik, az nem választható el a hozzá vezető úttól, az összegzés az áttekintéstől, így a versek együttese egyfajta teljességet kínál. Jól példázza ezt a vezérszöveggé emelt *A legkisebb királyfi*, amely úgy ábrázolja a népmesei lírahős kalandok *utáni* megtérésének létállapotát (egyben nyitja meg a szerző által ügyesen kihasznált allúziók sorát), hogy az *előtt* – tovább munkáló – negatív tapasztalatát is felmutatja. A négy koherens egység darabjai pedig más-más irányból, eltérő módokon közelítenek.

Az „Ez még nem az” nyitóciklusban a személyes múlt veszteségei felől, ahová leásni korántsem könnyű vállalás (*Tanvers az ásásról*), és a mélyben találtakkal szembeülni is csak a csend elhívásával, varázsköpenyének felöltésével lehetséges (*Borral telt*). Különben a kert, a ház, a vers marad csupán, és hiányzik belőlük a Költő (*Egy este az iszkázi kertben*), hiába jár a tovatűnt sógor, a „csillék gyermeke” egyre hűlő nyomában, ürességgel szembesül mindenütt a kereső, érintetlenül áll az asztalon megszokott helyre tett teríték. S a gyász könnyeit is az ellobbant életekért gyűjtött gyertya füstje váltja ki (*Megkésétt rekviem egy csingeri fiúért*). Másként azonban valódi

találkozás történik emlékezés helyett, erőt ad amazok múlthatlan jelenlétének megtapasztalása, amiként az álomi – ugyancsak népmesei – út folytatásához a szomszéd falu öregjeinek támogató elfogadása, akik bölcs beavatottként a nekik kijáró, kötelező fizetség lerovása után közelebb segítenek a végső titkok megismeréséhez, a megértés megvalósulásához (*Ahogy útra keltem*). Ahhoz, hogy a visszahozhatatlant (*Évek*) és az eljövendő megváltoztathatatlant (*Ez még nem az*) illetően is megtörténjen az elfogadás, a békés belenyugvás.

A „Mogsokszorozódva” ciklus az örökségül kapottakkal vet számot, hogy vajon sikerült-e azokat méltó módon megbecsülni és érdemben gyarapítani. Így az irodalomban elsősorban a mentor és atyai barát Oláh János kincses hagyatékát, akinek a hosszú éveken át formált *Hommage*-zsal küld tisztelgő-emlékező lírai koszorút a szerző. Négy tétele megannyi gyertyaként világít: az első a még siratózó gyászé, a frissen megérintő *nincse* (*Előhang*), a második válaszok, tanulság kereséséé (*Fesztivál után*), a harmadik a mindenütt-jelenvalóság belátásáé („Ajándék volt nézni, / hogy belőled valaki mindig ott áll, / ahol kell, ahol szükség van, / ahol a megalázott ember újranyílik, / s még minden előtte, / mint egy terített asztal. / Mogsokszorozódva vagy most jelen, / s ez vigasztal.” – *Mintha mi sem történt volna*, 28), az egykori közös hegyi idénymunka élményét eleveníti és kölcsönöz neki örök üzenetet a negyedik (*Szüret*). Ahogyan – a példához kapcsolódva – a *Jegyzetek* (1.) a bátorítás olykor nehéz felelősségéről, erkölcsi szükségyszerűségéről. Másfajta, halkabb értékadók azok a nagymamák, akiknek a csa-

lád, unokák iránti gondviselő szeretettel végzett házi tevékenység tölti ki kései napjait, akiknek régi sorsát, legbelülre, szívbe, fiókbéli levelekbe zárt valahai örömeit és bánatait csupán akkor ismerjük meg igazán, amikor már eltávoztak, s azt is úgy teszik, olyan csendben, ahogyan élték, akik mégis maradandó nyomot hagytak maguk után. A sajátot, Nagy Erzsébetet búcsúztató, dedikációja szerint egész nemzedékük előtt is fejet hajtó *Hová mennek a klasszikus nagymamák?* voltaképpen mindannyiuk, minden „ellobbant fényű” nagymama szép mementója, amelynek, ha egyszer készül olyan, márpedig kell, hogy készüljön, kétségkívül helye lesz tematikus antológiában is. [A *Jegyzetek* (2.) soraiban mintha ugyancsak az ő megbocsátó, részvételi mosolyuk kísérné immár magukra hagyott utódaik útját.] A közvetlen örökség átvétele azonban a családi leszármazási lánc következő, közelebbi tagjaitól, a szülőktől történik. A kötet egyik legjobb darabjában jól szimbolizálja ezt a tánc, amelyet először gyermekként, apja lábfejen egyensúlyozva próbál elsajátítani a lírahős, hogy aztán felnőve, sok gyakorlás után, már leányával járja el (*Tánc az időben*). Akinek édesanyja lesz majd ama bizonyos nagymamája, akinek ő biztosítja az otthonosságot, adja az elődöktől kapottakat gyarapítva tovább. Még akkor is, ha néha meg-megkísért a belső bizonytalanság:

„Jó volna még eső előtt hazaérni.
Lassan úgy vagyok:
mindegy, hová.
Csak haza.”
(*Eső előtt hazaérni*, 41)

Az *Amikor hazaér* egység verseinek világát ezzel szemben az *után* bizonyossága határozza meg. A *Kikötő*, akárha zenei kompozíció nyitánya lenne, a révbe éréssel elkövetkező *új* mellett a tovább ható *régi* (a borítófedél ábrázolásán ugyancsak jól érzékeltetett) működését, a vele való szembenézés szükségszerűségét is felmutatja.

Azt a dilemmát, amelyet az Ulisszesz-mítoszt – a vezérversbéli legkisebb királyfi meséjéhez hasonlóan – a boldog végen túlszöve éntörténetre vetítő *Amikor hazaér* hét tétele bont ki igazán. (Fontos kiemelni, hogy az allúzió itt nemcsak a többek közt emberi teljességet jelképező hetes, de a lírai korpusz születésének időtartamát a görög hős Ithakába vezető útjáéknak megfelelő tízes szám szimbolikáját is játékba hívja.) Elsőként a megérkezés, a fogadtatás mikéntjére vonatkozó kérdések tolnak fel a hazagondolóban, hogy vajon nem túl későn történik-e mindaz egyáltalán (*Prológus*), majd, immár otthon, a kertben időzve, hogy megérte-e az életkaland, érdemes volt-e felkerekedni, vállalni annyi veszélyt és megváltozva visszatérni (*A pillanat*). Két szédület erejéig: hogy miért nem jött előbb, amikor még várták, és miért gondolta, hogy amit itt hagyott, folytatható (*Első szédület*), s múltat, jövőt elengedve, miként lehetne megkapaszkodni a mában, annak árbocához kötni önmagát (*Második szédület*). A káprázat lehetősége is felmerül benne, hogy talán semmi sem volt igaz az útból, ám megnyugtat a *van* tapasztalata, a környező kisvilág megannyi csodájának átélése (*Variáció /1./*), hiszen a valóság is ünnepivé emelhető (*Variáció /2./*). Az *Epilógus* összegző igénnyel vonja le a tanulságokat:

„Az életünk végül is egy nagy ablak,
amiből valamit folyton kitakarnak,
s mire egyben látjuk végre az egészet,
hát igencsak elszívárogoz az az élet.
Több időt már nem tékozolhatok,
eleget forgattak a tegnapi,
a mába kell hogy átérjek végre,
hogy megérintsen a pillanat ujjá,
s mint akit defibrillátor csapott meg,
elkezdjek lélegezni, élni újra.”

A záró „Gombai hó” szövegei ennek az új életnek, új meggyökerezésnek szenteltek. Noha a hely csupán névazonos a heteyi-niklai poeta egykori szőlőbirtokával, a „költői lakozásra” felettébb alkalmas, és az

illetékesség elnyerése mellett az itteni otthonosság is megteremthető. Ennek megfelelően innen küld köszöntő lírai postákat a szerző az *Irodalmi Jelen* folyóirat 20., Király László, illetve Kovács István 75. születésnapjára, tiszteleg az Arany-bicentenáriumi alkalmából. Az első két, domboldalon fel-feltűnő szimbolikus alak diszkurálását idézi, akikkel valóság és képzelet egyként versbe hívható (*Két alak a dombon*), diófalevelekkel üzen Kolozsvárra az ifjabb pályatárs, és hívja a szemhez is közelebb a szívközeli mestert (*A világszelídítő*), nemcsak emlékeket, de a magyar–lengyel történelem újabb fejezeteit felvillantó levelet bíz a Salföldig futó szélre (*Elkószált levél Kovács Istvánnak*), gazdaként fogadja századokon át érkezett vendégét, aki „magából hasít ki balladákat” (*Aranyidő, meggyfábot*). A keretező írások pedig azt is megerősítik, hogy az igazi megérkezést saját történetek kiérdemlése és felmutatása feltételezi (*Jegyzetek /3./*), amelyek mindmind találkozásokhoz kapcsolódnak. A fentiek mellett, a természeti környezetből adódóan, elsősorban állatokkal: távolabb reggeli ködből kilépő szarvassal (*Idegen csönd*), útközben galambot ejtő-tépő

kányával (*Völgyben*), a háznál ablaküvegnek repülő rigókkal (*Rigógyilkosok menedéke*), elengedett, meghalni mégis a lábtörlőre tért macskával (*Vándorballada*). Ám míg ők egy-egy eredeti színnel gazdagítják csupán az itteni életet, a társ állandóságot jelent a folytonos változásban. Hálaként hozzá szállnának a hűség, az összetartozás szép szavai, amelyeket ugyanakkor szemérmesen őrzött titokként elrejt az ulisszeszi asztalfiók (*Pénélopéhoz*). Nem úgy a mindent egybefogó *Gombai hó* zárlatának vallomását:

„Megfogjuk egymás kezét,
sétálunk egyet a télben.
S mint jégcsapokat házereszről,
apránként, szinte szórakozottan,
letördelek mindent,
amitől egy életen át félttem.”

Szentmártoni János *Eső előtt hazaérni* című kötete ősi emberi törekvéssel, a külvilág-béli forgolódás során régen elvesztett belső otthonosság keresésével szembesít, és kínál fel a lélek aranykorába visszavezető lírai utakat. Érdeemes a hiteles példa nyomán bejárni őket.

Szemes Péter

SZEMES PÉTER (1979) irodalomtörténész, kritikus. Utóbbi kötete: *Csillagtérkép. Válogatott recenziók, 2019–2023* (2023).